

*«Судьба моего народа в судьбе
моей страны».*

Творческая работа

По мотивам цикла «Журавли вернутся»
(цикл стихотворений о переселении) К. Отарова.

МКОУ «СОШ» с. п. Нижний Чегем
Байтугановой Марины Харуновны

2022г.

*Туугъан жерсиз: кёзле – мудах, жүрек – такъыр
Туугъан жерсиз – адам факъырдан да факъыр,
Туугъан жерсиз – жолун табалмай дуняда,
Чалдиш къанатлысыча, инжиледи жыр.*

Поэзия, ол адамгъа Аллахдан берилген бир энчи, поэт кеси да толу ангылап айталмазча бир кючдю. Ол кючню уста хайырлана, аны миллетине, кесине да жарата билмеклиг а поэтни сыйлы борчуду. Ол борчун толу, тамам ангылап, фахмусун уста хайырлана билген поэтлерибизден бири – Отарланы Керимди.

Поэтни къайсы назмусунда да миллет энчилик, туугъан журтуна кертчилик, миллетни адет – төресин сакълай билмеклик, халкъыны тюненесин бюгюнню кюнлери бла бирикдире, тамбласын а кишиге сыйыртмай, аяулу сакълай билирге чакъырыу эсленеди.

Къайсы къыйынлыкъ бегирек тозуратды, халал жүрекли, сабыр таулу халкъын – урушну кюйсюзлюгюмю огъесе кёчгюнчюлюк зарауатлыгъымы? Алай журтсузлукъ, миллет ёксюзлюк салгъан жараланы ашланыуун тохтатыр кюч табылмай эди.

Мен тюшюмде элими кёреме,

Ол, эски къабырлача тура.

Мени ауур жукъума киреди,

Окъ жарача , ачыта – бура.

Быллай тизгинледе поэт миллетни журтсуз жылларыны сарынын шош шыбырдагъаннга ушатады. Туугъан жерине термилиу, жүрек терюнде кеп затны эсге тюшюреди.

Кечгюнчюлюк Керимни чыгъармачылыкъ ишинде кетмеген унутулмагъан темады. Былайда кечгюнчюлюк бла байламлы

теманы энчи айтыргъа тийишлиди. Нек дегенде, кечгюнчюлюк малкъар халкъгъа сынатхан кыйынлыкъны, тап, Уллу Ата журт уруш окъуна сынатмагъанды. Хар миллетни да кыйлыгъы-ылыгъы, жүрек оту, жүрек сезимлерини байлыгъы да бушуу кюнледе тынгылы ачыкъланадыла. Кечгюнчюлюк жыллада Орта Азияны аулакъларында, исси къум тюзлеринде урунууну ауур жүгюн кетюре, малкъар халкъны кызыларыны бла жашларыны от жагъларына, бешиклери тебиретилген жерлерине суймеклик артыкъда терк ёсюп, башха сезимлерин тунчукдургъан эди дерчады. Отарланы Керимни лирикасында ол сезим бютюн терен да, белгили ыз къалдыргъанды.

Кёчгюнчюлюкню юсюнден жазып Отарланы Керим эртте башлагъан эди – 1944 жылда. Ким биледи, бир къауум чыгъармаларын жолда жазгъан окъуна болур. Анга кёре уа халкъны бушууун ачыкълауда поэт поэзияда эртте тохташхан мадарла бла хайырланады. Кёчгюнчюлюк Керимге «къара палахды», «ачы оноуду», «юзюлюп басхан куртчады». Аланы кючлендирип, тутхучлукъ этген суратлау – ачыкълау ёзеклери быллайладыла : «насып ,токълуча урланды», «терслик ат ойнатады», «безгекча къалтыратады къайгъы», дегенча. Бушууну ауурлугъун кёргюзте, жүрек кыйынлыгъын поэт табийгъат болумлагъа да ышанады: «атача ахтынды жерибиз», «март эрттени кюз ингирча къаралды», «жер ахтынды», «мудах таула», «жиляйды кёк», «къаралып къарай эди Каспий аулакълары».

Кёчгюнчюлюкню юсюнден жазылгъан бюгюнню чыгъармалада да жүрөйдюле ол баяула. Болсада элхуурлай жетип, юсюнге оюлгъан палах узайыргъа, сабырлыкъ жангыдан жерине келип, поэтле да ачы бушуугъа сууугъан жүрек бла, кёз бла къарап башлайдыла. Жазыучулукъ иште, басымлы сёз айтыр ючюн а жүрекни кызыгъаны, айхай, сел болургъа керекди.

Отарланы Керим да кесини ол халине терк къайтып, кёчгюнчюлюкню юсюнден ауур сагъышлы назмуларын жазады. Поэтни бек биринчи сорууу халкъгъа кыйынлыкъ сынатхан

кимледиле, демеклик бла байламлыды. Керимни анга жууабы шартды, ачыкъ. Заманнга кёре уа уллу кишилик даражасындады.

Малкъар халкъгъа азап чекдиргенле – совет солдатла эдиле. Жамауатны илишаннга салыргъа, отха тюртюп, жандырып къояргъа хазырла.

Бизни кёчюре эдиле аскерле-

Совет солдатла, терс буйрукъ толтура.

«Каспий аулакълары», 1947ж.

Отарланы Керим аскерчиле къырал буйрукъну тамамлагъанларын ангылагъаны бла чекленмей, аланы этген ишлерин адамлыкъ, инсанлыкъ бла ёнчелейди. Хар инсан къыралны къулу - къазагъы эсе да, ёз жанынгы сакълар муратда къартланы, тиширыула бла сабийлени сюннгю бурунда тутаргъа керек туююлдю, деген оюмну ачыкълайды Отарланы Керим. Халкълагъа бушуулукъ сынатхан, аны къыраллыкъгъа атап, башынгы жулгъан, айыпдан бла гюняхдан азатлыныргъа кюрешген тынчды. Болсада къырал кесини терс оноуларын адамларыны къоллары бла тамамлай эсе, ол адамла инсанлыкъны нек унутадыла. Шимал Кавказны халкъларын Орта Азиягъа къыстап, бир къауумларын анда къыргъан эселе, жууаплыкъ, айып да жаланда къырал башчыланы юслеринде туююлдю; аны айыбы ол кир ишге къатышхан хар адамны, къатышмай тышындан къарап, тынгылагъанланы да айыпларыды. Айыплы ишге къатышмазча, зорлукъгъа къажау сюелирге хар инсанны сыйлы борчуду. Адамла аны ангылап, биригип, артыкълыкъгъа жол бермеселе эдиле, не озгъур къырал да халкъланы ачытырча кюч, амал да тапмаз эди. Алай кёп адамла этерлерин къырал айтхандан да оздуруп, парийленип тамамлайдыла. Отарланы Керимни фикирине кёре зорлукъну бла аманлыкъны отун ышыргъанла инсанла кеслеридиле:

Ала (солдатла) вагон эшиклени

Къарышлыкъ

Чюйле бла ёмюргеча бегите,

Бизге бек сакъ эдиле ол къаргышлыкъ

Ууахтыда, сакълыкълары безите

« Каспий аулакълары »

Хар адамны ич дуниясында эки тюрлю шарт байламлыды: бири ол маданиятды, ниет ырысхы, халкъында жюрюген адет-къылыкъ тёрелеге табынып, дагыда адамны адамлыкъ бетин сакълатхан илишанла, экинчиси – жаныуарлыкъ, жахиллик. Ич къудурети, огъурлулугъу болгъан инсанны жаныуарлыгы тунчугъуп, уянмай бла къутурмай турады. Алай сталинчи къыраллыкъ, миллет саясат кёплени инсанлыкъларын тунчукъдуруп, жаныуарлыкъ илишанларын къозгъап, къутуртханды. Ич дуниясында огъурлулукъну белгилери ёлюп, кюйсюзлюгю уяннган адам къыралгъа, жамауатха да къоркъуулуду. Бетсизлик бла артыкълыкъгъа татлыкъсыныу болуп къалады аллайланы ийманлары, динлери да.

Ол тюрлю къылыкълы адамла кёчгюнчюлюкде жашагъан халкъларын – бютюнда малкъарлыла бла къарачайлыланы, чеченлиле бла ингушлуланы - къыралны саясатындан эсе бегирек къыйнагъандыла. Законну къатылыгъын бла кеслерини кюйсюз жахилликлерин бирикдирип, закон кёчгюнчюню бёркюн ал десе, башын алыргъа кюрешип, назмуларыны биринде Отарланы Керим комендатурагъа жюрюп, безиген адамланы кёргюзтеди.

Онюч жылны ичинде тюзлюк келирине ийнана, туугъан жерлерине термиле жашагъан халкъ кеси жерине къайтып, жангы юйле ишлейди:

Сабийле болгъан къадарда жер да,

Бош къалмайды, болмайды мадул.

Поэт туугъан жерине къайтып, жангы жашаугъа къууана, чуууакъ кёгю палахны отундан сыйыра зауукъланады:

Тюзлюкню жулдузу жолун жарытхан

Халкъыбыз бар палахлагъа да тездю.

Эшта, къадарыбыз къурчдан жаратхан,

Ташдан жаратхан болур эи бизни.

Кёчгюнчюлюкде халкъы сынагъан ачыуланы жүрегинде биширген поэтге сейир тенглешдириулени жашау кеси узатханнга ушайды. Къыйынлыкъ бузу тюйген жүрекле, ачы зарауатлыкъдан ычхынып, къууанч сезимге бёлешгенде, жырла кеслери жырланадыла. Сезимли таулу жүрек ёхтем тауларын тансыкълайды, кюн да, ай да симсиреп, дуня ол гюнахсыз тазалыкъдан жасалады.

Не заманда, нени юсюнден жазса да Отар улу, Ата журтуна, халкъына кертичилей къалгъанды. Аны ёмюрю миллетни, къыралны да ачыулу, къайгъылы, сынаулу да жыллары бла байламлы болгъаны, назмуларында да шарт эсленеди. Керим жашауну ёр тешлеринде, сыйдам тюзлеринде, къууанч бла бушуу тутушхан ачы кюнлеринде да, окъуучусун алдаусуз биргесине элте билген поэтди. Фахмулу жазыучу, белгили алим, филология

илмуланы доктору Толгъурланы Зейтун, Керимни чыгъармачылыгына аслам эс бургъанды. Ол Отар улу юсюнден жаза: «Энчи чыгъармачылыкъ ызы жаланда уллу жазычуну болады» - деп белгилегенди. Ол а поэтни ишине бийик багъады.

Былайда Керимни бир назмусуну тизгинин, тынчлыкъсыз дуниягъа, поэтни энчи саламын эштирге суйгенча къайтарабыз:

Къарылгъач да элгенмезча уяда,

Дуния тынчлыгъын тилейме къадардан.

Хар ёмюрню кеси энчилиги, жашауу, ангылауу, къууанчы, бушууу да башхады. Алай Отар улуну бу тизгинлери, тёлюден тёлюге , ёмюрден ёмюрге алгъыш саламы болгъанлай турлугъуна ийнанырыгъыбыз келеди.